

Проф. Д-Р Марјан Димитријевски
Institut za nacionalna historija
Skopje

МАКЕДОНСКО-СРПСКИТЕ ОДНОСИ И РЕЛАЦИИ НА СЕВЕРНАТА МАКЕДОНСКА ГРАНИЧНА ОБЛАСТ ОД ОСЛОБОДУВАЊЕТО ДО ДЕНЕС

-Генеа на проблемот:

Секоја суверена и современа држава покрај останатите одлики задолжителни има свои меѓународно признаени граници, кои можат да претставуваат мост за соработка со соседите но и прашање на раздор заради поедини недоречености и меѓусебни претензии кон истата.

Поранешната Социјалистичка Република Македонија во своето речиси полувековно постоење, имаше два вида на граници и тоа: 1. Меѓународни граници со соседните држави: Бугарија, Грција и Албанија, 2. Внатрешни граници со СР Србија и со нејзиниот составен дел, Автономната област Косово и Метохија.¹

По распаѓањето на СФР Југославија во 1990 година, и создавањето на суверените држави СР Југославија (во чии рамки се наоѓаше и северниот сосед на Македонија, Република Србија), и Република Македонија, проблемот на определувањето на внатрешната граница меѓу Република Македонија и Република Србија се интензивира се до неговото делумно решение во 2000 година.

Меѓуграничниот проблем не потекнува од сегашен датум, туку уште од создавањето на повоена Демократска Федеративна Југославија. Оваа граница е повлечена врз основа на етничката припадност на населението кое живее во граничната област. Оваа граница не е истоветна со некогашната граница од периодот 1878 до 1912 година меѓу тогашното Кралство Србија и тогашното

---

¹ Хенрик Батовски, Историја на политичките граници и територијалниот облик на Социјалистичка Република Македонија. ГИНИ, XVI/1, Скопје 1972, 7.

Османско-турско царство. Првобитната граница се наоѓаше нешто посеверно од Шар Планина, така што последна српска железничка станица тогаш беше градот Ристовац, а следните места како Бујановац, Прешево и други помали места му припаѓаа на тогашниот Косовски Вилает. Тој предел тогаш се сметаше за македонски територии.²

Непосредно пред почетокот на Втората светска војна во рамките на Кралството Југославија, територијата на денешна Република Македонија заедно со дел од Косово и Метохија административно припаѓаа кон "Вардарска Бановина" и српска управа. При оваа административна поделба не стануваше никаков збор за било какво раграничување на Македонија со Србија и Косово и Метохија, бидејќи административната граница се движеше многу посеверно од реалната етничка граница.

Уште додека траеше војната, односно во втората половина на 1944 година, проблемот на разграничувањето помеѓу НР Македонија и НР Србија и Косово и Метохија започна да се заострува. Тогаш доминираа претежно воено-економските интереси. Така по одржувањето на Првото заседание на Аантифашистичкото собрание на народното ослободување на Македонија (АСНОМ), на 2 август 1944 година, јасно беа дефинирани надлежностите на македонското воено и политичко раководство врз поедини гранични територии. Во тој контекст Кумановската околија стана командувачка и за Прешево и Бујановац. Овие места во воен, економски, административен и политички поглед беа под командата на Кумановската околија.³ Оваа го поткрепуваат и погхомем број на документи кои јасно укажуваат дека овие места се под командата на Главниот Штаб (ГШ) на Народноослободителната војска и партизански одреди на Македонија (НОВ и ПОМ).⁴

---

² Истото, 14.

³ АМ. ф. Главен штаб. Писмо на мајор Димче Туриманцовски помошник на на началникот на штабот и Страхил Гигов, од 12 август 1944 година, за уредување на надлежностите во Прешево и Бујановац.

⁴ За ова зборува и телеграмата на Економското одделение при ГШ на НОВ и ПОМ по повод испраќањето на 15 македонски ударен корпус на Сремскиот фронт. Во неа покрај другото се вели: "До Генералштабното одделение на ГШМ, Штаб на 15 македонски ударен корпус со писмо Пов. Е.бр.3 од 4 јануари 1945 година моли да се дадат наредби до заднинските воени власти во Скопје, Куманово и Бујановац, да соработуваат во снабдувањето на единиците на корпусот...", Архив на Воено историски институт (АВИИ), Белград, к-2239, рег.бр.11-1.

По завршувањето на Втората светска војна во Македонија во втората половина на 1944 година, трите меѓународно признаени граници на Македонија кон исток односно Бугарија, југ односно Грција и запад односно Албанија, останаа непроменети, додека пак северната граница кон Србија завршуваше со тоа што градовите: Качаник, Прешево, Бујановац и Трговиште и манастирот Св. Отец "Прохор Пчињски", административно беа управувани од Поверенствата на Македонија. Во текот на 1945 година повторно се јави проблемот со одредување на надлежностите во меѓграничните области меѓу Македонија и Косово и Метохија. Сега се јави проблемот на сопственоста над фабриката за цемент во Генерал Јанковиќ. Со неколкуте телеграми во февруари 1945, година Косовското воено и политичко раководство укажува дека сопственик над оваа фабрика е градот Скопје.⁵ Покрај тоа беше покренато и прашањето на сопственоста на шумата околу Качаник.⁶

Се до донесувањето на Уставот на ФНРЈ во 1946 година ова прашање не беше регулирано со ниеден сојузен закон или друг правен акт со кој би се прецизирале прашањата околу територијалното разграничување меѓу републиките.⁷ Границите на Социјалистичка Република Македонија (СРМ) главно одговараат на границите кои беа воспоставени со Балканските војни и Првата светска војна кога Струмичката околина која дотогаш и

---

⁵ Во овие телеграми покрај другото за ова се вели: "Во Генерал Јанковиќ се наоѓа фабриката за цемент, сопственост на Скопската општина.", телеграма од 1 февруари 1945, "Повлечете ја својата стража и одговорните од фабриката за цемент. Кога ќе се средате приликите и изврши разграничувањето, ќе се предаде на кој ќе што ќе му биде одредено од Врховниот Штаб и Националниот комитет", телеграма бр. 19 од 1 февруари 1945, "Мислиме дека не треба да ја отежнувате работата. Ако вие имате стручњаци за фабриката за цемент, испратете ги, тие се добродојдени. Но не можете да ја отежнувате работата и да штетите на општите интереси, бидејќи овој цемент нема да биде само за Македонија, туку и за сите, бидејќи оваа фабрика е единствената фабрика за цемент во Југославија, која може да започне соработката веднаш", телеграма бр. 19 од 6 февруари 1945 година, "Другари, фабриката за цемент е сопственост на општината на градот Скопје, и Националниот комитет не може и нема да ја одземе. Ние ги презедовме сите мерки, и штом ќе се подобри времето, фабриката ќе ја ставиме во погон", телеграма бр. 23 од 10 февруари 1945 година. Архив на Воено историски институт (АВИИ), Белград, Бр. рег. 11-12/31, к. 238.

⁶ Исто, телеграма од 9 февруари 1945 година.

⁷ Ставре Џиков, Македонскиот манастир Прохор Пчињски. Документи и аргументи. Трета програма на Радио Скопје, бр. 44, Скопје октомври-ноември-декември 1990, 11.

порипаѓаше на Бугарија беше вратена во состав на новото Кралство на Србите Хрватите и Словенците.

Првата административно-територијална поделба на Федерална Македонија од страна на Президиумот на АСНОМ е извршена на 6 август 1944 година во с. Рамно-Кумановско.⁸ Со неа Македонија беше поделена на Четири административни области. Скопската со своите општини и околии, кои граничат кон Србија не ги дефинираше прецизно границите кон оваа соседна република вклучително и покраината Косово и Метохија. Во круговите на тогашното партиско и државно македонско и српско раководство постоело несогласување при дефинирање на оваа граница. Несогласувањата главно се однесувале на прашањето за националното чувство на населението од граничната област, како и по однос на економската поврзаност на овие области со поголемите соседни економски центри кон кои овие области требало да гравитираат.

Првата административна поделба на територијата на Федерална Македонија од страна на Президиумот на АСНОМ е извршена на 21 октомври 1944 година во с. Горно Врановци-Велешко, кога Президиумот на АСНОМ донесе Повелба за поделба на територијата на Федерална на Македонија на три Области: Скопска, Битолска и Штипска.⁹ Северните гранични области Скопје и Куманово не беа дефинирани целосно особено не кон границата со Србија.

На 22 јануари 1945 година Президиумот на АСНОМ донесува Повелба за привремена административна поделба на осум окрузи, на федералната единица Македонија.¹⁰ Повелбата е потпишана од Претседателот на президиумот Методија Андонов-Ченто. Со оваа Повелба во чл. 3, Президиумот предвидува во случај на потреба, согласно географските, економските етничките и други околности и според желбата на народот, да изврши дополнително разграничување помеѓу окрузите. Со Повелбата не се прецизирани границите на северните окрузи кои граничат со Србија како што се Скопскиот и Кумановскиот округ.

---

⁸ Зборник на документи од АСНОМ. Документи за образувањето и законодавно извршната дејност на АСНОМ од Преспанското советување на ЦК КПМ до Првото вонредно заседание на АСНОМ (2 август 1943- 28/30 декември 1944). ИНИ, Скопје 1964, док. бр.59, стр. 332.

⁹ Исто, док. бр.106, стр. 441.

¹⁰ Зборник на Документи АСНОМ Том 1, кн. 3, Документи од работата на Президиумот на АСНОМ меѓу второто и третото заседание на АСНОМ. Архив на Македонија, Скопје 1987, док. бр. 28, стр.48.

Во август 1945 година, Президиумот на АСНОМ донесува Закон за територијална поделба на Македонија на Федерална Македонија на Окрузи. (Службен весник на Федерална Македонија бр.17/45), со кој ја овластува Владата на Федерална Македонија да донесе "Уредба" со која треба да се определат околиците во Македонија. Македонската влада на 21.11.1945 година, донесе акт под наслов: "Уредба за определување на бројот, територијалните подрачја и седиштата на околиците и месните одбори (Службен весник на Федерална Македонија бр.24/45).¹¹ Со Уредбата градовите: Качаник, Прешево, Бујановац, Трговиште и Манастирот Св. "Прохор Пчињски", кои дотогаш административно припаѓаа кон тогашна Федерална Македонија и беа под управа на македонската администрација, беа отстапени на Србија.¹²

Со Првиот Устав на тогашна ФНР Југославија од 31.12.1946 година оваа состојба е санкционирана и не е донесен посебен Закон за прецизирање на прашањето околу територијалното разграничување меѓу Македонија и Србија. Согласно Сојузниот Устав, во периодот мај-август 1946 година, започна постапката за утврдување на граничната линија помеѓу Македонија и Србија. При ова разграничување, Владата на Србија во своја корист предлага и определени измени на границата со Македонија на секторите Куманово-Скопје и на Козјачко-Германскиот сектор. Тогашниот Окружен Народен одбор од Скопје, преку неговиот секретаријат до владата на НР Македонија, доставува мислење за административно и територијално разграничување меѓу двете републики. По тој повод Претседателството на Владата на Македонија доставило писмо до Сојузната влада на Југославија бр. 8355 од 12.09.1946 година со кое во поглед на разграничувањето со Србија се барало: Месниот одбор на Генерал Јанковиќ со уште 11 села да се одвои од Србија и припои кон Македонија, Манастирот Св. "Прохор Пчињски" како верски објект да се одвои од Србија и припои кон Македонија, Прешевската област да се припои исто така кон Македонија, Козјачката околица и селото Нерав и една половина од селото Герман да се одвојат од Македонија и да се припојат кон околицата на Трговиште и Србија.¹³ Во поткрепа на

---

¹¹ Прва влада на Македонија. Извршни и управни органи на Македонија. Документи, том 2, кн.1, Архив на Македонија. Скопје 1995, док. бр.38, стр.94.

¹² АМ, ф. Претседателство на Владата на НР Македонија, к-37.

¹³ Истото. Првите неколку повоени години во поглед на разграничувањето меѓу НР Македонија и НР Србија, поминаа во знакот на взаемни територијални побарувања и нивни образложенија. Така Владата на НР

ова е и писменото барање на Окружниот народен одбор на Скопје кој во поглед на границата со Народна Република Србија ги наведува како свои територии и тоа: 11 села од Качаничката околија во близина на Генерал Јанковиќ да се приклучат кон Околија Ѓорче Петров, манастирот Св. Отец Прохор Пчињски да се одвои од Прешевската околија и да се припои кон Козјачка Околија, додека пак селото Нерав и половина од селото Герман да се одвојат од Кривопаланечката околија и да се припојат кон Трговишка околија.¹⁴

Прашањето за разграничувањето помеѓу Македонија и Србија продолжило и во наредните години. Посебен акцент на оваа проблематика бил ставен на разграничувањето во реонот на Генерал Јанковиќ и фабриката за цемент "Шар" и околните 11 села. Исто така акцент од српска страна бил ставен на преиспитување на границата помеѓу Македонија и Србија во областа на селата Герман, Огут и Метежево од Кривопаланечка околија и селото М'гленце од Кумановска околија. Од македонска страна пак е побарано регулирање на македонско-српската граница во пределот на Скопската околија кон неродимската околија.¹⁵

Србија преку Благоја Нешковиќ, упатила барање до Сојузната влада за корекција на границата кон НР Македонија. Ова го потврдуваат, дописот на Сојузната влада к.бр.1181 од 15 мај 1946 година и одговорот на Владата на НР Македонија бр. 8355 од 12 ноември 1946 година. Во одговорот македонската Влада ги наведува подрачјата околу манастирот Св. Отец Прохор Пчињски и манастирот како свои, потоа фабриката за цемент во Генерал Јанковиќ и некои други села во Качаничката околија како свои територии.

¹⁴ Истото. За ова Претседателството на народната влада на НР Македонија, доставило писмо до Владата на ФНР Југославија под бр. 8355 од 12 септември 1946 година. Писмото е мпотпишано од тогашниот потпретседател Љупчо Арсов.

¹⁵ Митар Бакиќ во својство на секретар на Владата на ФНР Југославија, го доставил писменото обраќање на Сојузната влада до републичките влади. Во него се нагласува дека со чл.12 од Уставот на ФНРЈ е предвиден начинот на разграничувањето помеѓу републиките. Меѓу останатото за ова се вели: "Иако споменатото разграничување не е врзано со рок, сепак е потребно што побрзо да се извршат територијалните корекции со тоа што на тој начин ќе се отстранат недоразбирањата и евентуалните спорови. Поради тоа се молите што побрзо да ни ги доставите Вашите евентуални предлози за измени на реазграничувањето. Предлозите мораат да бидат детално образложени содржувајќи во себе национален состав на бараното место, неговата економска поврзаност и мотивите зошто се бара нивна проимена. Со предлогот приложете карта на Вашата република, со која покрај

-Зошто има спорови ?

Имајќи во предвид дека станува збор за регулирање на постојана граница помеѓу две современи суверени држави, ќе се обидеме да навлеземе во анализата на спорните прашања по однос на ова прашање.

Најпрво историската генеза на воспоставувањето на границата помеѓу Република Македонија и Република Србија, ни дава за право да констатираме дека не постоела прецизна регулатива и надлежност со која детално би се регулирале границите помеѓу двете држави. Претходно изнесените излагања се всушност последните напори и обиди за воспоставување на каков таков ред на границата помеѓу двете држави. При тоа останаа неисполнети желбите и на двете страни во поглед на територијалните претензии. Република Србија не ги оствари најавените територијални претензии кон областите на северните граници на: Криво Паланечката, Кумановската и евентуално Скопската и Гостиварската околија. Додека пак Република Македонија не ги оствари своите претензии кон јужните граници на: Трговишко-Врањската, Прешевско-Врањската и Качаничко-Урошевачката околија. Спорот воглавном го лоцираме по однос на прашањата: припадност на населението, присвојување на важни културно-историски споменици, припојување на стопански објекти, сообраќајни комуникации, водени текови и пасишта и воено-стратегиски месности.

-Што е спорно ?

-Решение.

Тргувајќи од исток кон запад, прва спорна локација е месноста Чупино брдо од Криво Паланечката околија. Ова месност односно највисока воено-стратегиска точка пред се е интересна од воено-стратегиски аспект. Имено таа доминира со околниот терен и преку неа се добива добра прегледност на граничниот терен кон Република Србија и Република Македонија. Воедно оваа точка е сосема блиску до меѓународното гранично

досегашните граници да се внесат и предлозите за измена во разграничувањето. Овој предлог се однесува само на внатрешните граници помеѓу републиките и не го опфаќа оној дел од границата на републиката кој е истовремено и државна граница спрема соседните земји”.Ставре Џиков, Македонскиот манастир...12.

троеме помеѓу: Бугарија, Република Србија и Република Македонија. Македонските претензии во овој дел на границата се померување на границата кон север во правец на градот Трговиште. Составот на националната припадност (Македонци и Срби) на населението и економско-сообраќајната гравитација би требало да се имаат предвид при одредувањето на граничната линија во оваа област.

Втората спорна област е просторот на Германско-Козјачкиот планински масив и селата распоредени на неа. Клучна точка на спорот во овој предел на разграничувањето е секако извонредно важниот културно-историски споменик манастирот Св."Прохор Пчињски". Тука треба да се имаат предвид значењето на овој манастир за двете држави од културен и историски аспект. За Р Македонија манастирот Св."Прохор Пчињски" има извонредно значење од културен и историски аспект. Пред се треба да се има предвид дека тука се удрени темелите на новата македонска држава на 2.08 1944 година, кога во овој манастир се одржа првото заседание на АСНОМ. Впрочем за ова говори и музејската поставка во самиот манастир која егзистираше се до распаѓањето на СФР Југославија. Оваа музејска поставка масовно беше посетувана од целиот македонски народ за што Впрочем беше изграден асвалетен пат од македонска страна преку Куманово-Старо Нагоричани до манастирот. Покрај тоа во овој манастир и ден денес постојат коначи во македонски архитектурен стил во кои до распаѓањето на Југославија се одржуваа повеќе културни манифестации на Македонскиот народ, како на пример: Кумановската ликовна колонија и други. Имајќи го предвид огромното значење на овој манастир за Република Македонија, истата има извонредни претензии за вклопување на манастирот во рамките на Република Македонија. Составот на населението (Македонци и Срби), како и економската и сообраќајната гравитација претежно се упатени на Кумановската општина.

Третата спорна област е пределот на јужната Прешевска околина, каде што со одредени отстапки од двете страни побезболно може да се уточни граничната линија. Составот на населението во оваа област на Македонци, Срби и Албанци, треба да се земе предвид.

Четвртата би рекол извонредно сложена спорна гранична област е пределот на јужната Урошевачко-Качаничката граница особено пределот на Генерал Јанковиќ и фабриката за цемент "Шар". Оваа област е посебно значајна за Република Македонија пред се од воено-стратегиски аспект. Треба да се има предвид дека

оваа област се наоѓа на само неколку десетици километри од главниот град на Република Македонија-Скопје, а воедно исто така треба да се има предвид дека преку оваа област поминува стратегискиот пат преку Качаничката Клисура кон Косово и Метохија. Составот на населението од: Македонци, Срби и Албанци како и економската поврзаност со Скопската котлина упатуваат на резултатите од разграничувањето во ова подрачје.

Меѓународната јавност упатува на конечно решавање на прашањето со северната Македонска граница кон Косово, заедно со решавањето на конечниот статус на Косово во текот на 2007 година.

Sažetak

Pitanje sjeverne makedonske granice od uvijek je bilo složeno i ovisilo je o razgraničenju sa sjevernim susjedima: Republikom Srbijom te Kosovom i Metohijom.

Nekoliko ključnih elemenata definirali su graničnu liniju između Makedonije i sjevernih susjeda.

Jedno od ključnih pitanja u vezi s definiranjem granice, pitanje je nacionalnoga sastava stanovništva koje živi pored same granice i prema kojemu se određivala i određuje granična linija. Tako se prema ovom čimbeniku, granična linija nekoliko puta redefinirala, do današnjega vremena.

Drugi čimbenik graničnog razgraničenja težina je geografskog terena, prema čemu je granica pretežito i bila definirana, a ovisila je o prohodnosti/neprohodnosti planinskih prijevoja i riječnih dolina. U vezi s ovim elementom postoje manje promjene granice, budući da je ista u stvarnosti najčešće bila i granica između mjesnog stanovništva koje živi u pograničnoj oblasti.

Trećim je čimbenikom prometno-komunikacijska infrastruktura, čija je razvijenost odlučujućim čimbenikom definiranja granične linije.

Četvrti je čimbenik ekonomski opravdano pomicanje granične linije radi boljeg ekonomskog života graničnoga stanovništva i njegova zapošljavanja u nekom od postojećih industrijskih kapaciteta, što je bitan čimbenik za definiranje granične linije.

Peti čimbenik povijesna je tradicija i međunarodno-pravna opravdanost postojanja ovako definirane granične linije sjeverne granice Makedonije.

Summary

The Northern border of Macedonia has always been important, according to its relevance in defining borders with Northern neighbors: Republic of Serbia and Kosovo and Metohija.

Several key elements have been defining the border line between Macedonia and Northern neighbors.

The first factor is the difficulty which comes with the problem of defining the national system of people who live near the border itself and according to which the border had been and is defined. So, according to this factor, border line has been altered and corrected several times, until today.

The second factor of bordering is a kind of geographical terrain, according to which the border had mostly been defined, according to possibility of traveling across the mountains and river valleys. There are fewer changes of borders according to this factor, since it was usually in accordance with actual border between local inhabitants which live in border region.

The third factor is traffic-communication infrastructure, according to which, the development of such infrastructure is also the key factor of defining the border line.

The fourth factor is the economical justification of moving the border line, according to which, the possibility for better economical life of border inhabitants, and their employment in some of existing manufacturing capacities, is also an important factor in defining the border line.

The fifth factor is the historical tradition and the international justification of existing of such defined border line of the Northern border of Macedonia.

ISSN 1846-3819

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe

broj 1 i 2 (God. I)

Osijek, 2006./2007.

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturno i povijesno naslijeđe
br. 1 i 2, Osijek 2006./2007.

Nakladnik:

Odsjek za povijest – Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:

Prof. dr. sc. Ana Pintarić, dekanica

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:

Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku

Prof. dr. sc. Slobodan Čače, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru

Prof. dr. fra Marko Karamatić, Franjevačka teologija, Sarajevo

Prof. dr. sc. Marjan Dimitrijević, Institut za nacionalna istorija, Skopje

Izv. prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku

Doc. dr. sc. Miroslav Akmadža, Filozofski fakultet u Osijeku

Izv. prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli

Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar, Pécs

Glavni urednik:

Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:

Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:

Marica Grigić

Računalna obrada i prijelom:

Ivan Nećak

Tisak:

Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka